

فدایی اسلام

نگاهی به کتاب «مبارزه به روایت شهید مهدی عراقی»

فاطمه ترکاشوند

روزنامه نگار

هم از اعضای مؤثر شاخه نظامی هیأت‌های مؤتلفه و هم پایه‌گذار هیئات مذهبی و جلسات تئوریک اسلامی؛ هم مخالف مارکسیسم و سازمان مجاهدین خلق و هم معتقد به مباحثات و تسامح با بقایای مجاهدین که امکان بازگشت به اسلام دارند؛ هم عامل مؤثر در اعدام انقلابی حسنعلی منصور و هم منتقد تندروی‌های عبدالحسین واحدی، نفر دوم فدائیان اسلام؛ هم منتقد آیت‌الله کاشانی و هم مخالف محمد مصدق.

کتاب «مبارزه به روایت شهید مهدی عراقی» در فصل اول نسبتاً کوتاه خود چنین شمایی را از مهدی عراقی به تصویر می‌کشد. کتابی که نه داعیه روایت داستانی دارد و نه قرار است به اندازه کتاب‌های پروپیگمان پژوهشی، درباره هر گوشه گوشه سوز، انبوهی از اطلاعات پراکنده را پیش چشم مخاطب بگذارد. با این همه مخاطب را قانع می‌کند که می‌تواند چنین تصویری دوگانه و متناقض‌نما را از شخصیتی انقلابی بپذیرد. شخصیتی که اگر امروز پذیرش او با چنین ابعادی به نظر دشوار می‌رسد اما در دوران سال‌های آخر دهه ۲۰ تا سال‌های منتهی به انقلاب اسلامی، شمایی واقعی است و اتفاقاً با در نظر گرفتن مجموعه شرایط، هضم کردن ظهور و مسیر بلوغ چنین چهره‌هایی بسیار طبیعی و به اقتضای شرایط جلوه می‌کند.

کتاب در ۷۰ صفحه اول با مرور شخصیت مهدی عراقی از لایه‌های حوادث و تحولات، تصمیمات و جاگیری او در جهان مبارزه را به خوبی توصیف می‌کند و بدون

تحمیل یک تحلیل خاص از این سوز، تلاش می‌کند او را از میان قضاوت‌ها و دیدگاه‌های دوستان و منتقدان او، بیرون بکشد.

فصل اول کتاب شامل سه بخش کلیات، حیات سیاسی-اجتماعی و فعالیت‌های سیاسی-اجتماعی پس از انقلاب است که عمده روایت سوز در همان بخش دوم اتفاق می‌افتد. عراقی هرچند حیات سیاسی خود را با جمعیت فدائیان اسلام در سن ۱۵سالگی و با اقدامات مسلحانه آغاز می‌کند اما به مرور از طریق آشنایی با روحانیت ابتدا در ماجرای ملی شدن صنعت نفت و شناخت دیدگاه‌های آیت‌الله کاشانی، به راه مبارزه در خط امام خمینی (ره) وارد می‌شود و از آن پس همواره در بحبوحه ورود افکار و ایدئولوژی‌های پرتاب‌وتاب تلاش می‌کند تا خود را نزدیک به همین خط نگاه دارد.

فصل دوم کتاب با نام «خاطرات» نیز در سه بخش تنظیم شده است؛ بخش اول از شهریور ۱۳۲۰ تا کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ را از میان مصاحبه‌های شهید مهدی عراقی هنگام اقامت در پاریس نزد امام خمینی (ره) روایت می‌کند. در بخش دوم، دیدگاه‌های شهید مهدی عراقی درباره حوادث سیاسی ایران از انجمن‌های ایالتی و ولایتی تا قیام ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ از میان همان مصاحبه‌ها، پیش چشم مخاطبان قرار می‌گیرد و بخش سوم نیز به نقل دیدگاه‌های شهید درباره حوادث سیاسی ایران از پانزدهم خرداد ۱۳۴۲ تا پیروزی انقلاب اسلامی می‌پردازد.

فصل دوم کتاب که مستقیماً مصاحبه بلندی با مهدی عراقی را دربردارد، بی‌واسطه نظرات این شخصیت را درباره همه اجزای مبارزه و انقلاب به خواننده عرضه می‌کند و مخاطب این فرصت را دارد تا با عبور از تحلیل‌های

سایرین درباره این شخصیت، با نگاه امروزی خود، با نظرات قهرمان کتاب درباره سیاست، اجتماع، مبارزه، انقلاب، اسلام و سایر موضوعات محوری آشنا شود.

در بخشی از کتاب درباره اندیشه و دیدگاه شهید عراقی می‌خوانیم: «مهدی عراقی نگاه سنتی و مذهبی دارد و طرفدار پیروی از روحانیت است. وی امتزاج مذهب و سیاست را قبول دارد و مروج اسلام سیاسی مورد نظر امام خمینی است. برای همین در بازگویی خاطرات سیاسی خود بی‌پروا اما مؤدبانه آیت‌الله کاشانی را مانند محمد مصدق از حیث عدم اهتمام به اجرای احکام اسلامی و احیای اسلام سیاسی و همچنین استفاده

ابزاری از فدائیان اسلام مورد انتقاد قرار داده است. به دلیل ارتباط مرید و مرادی بین مهدی عراقی و امام خمینی، بین این دو، رابطه صمیمانه‌ای شکل گرفته بود. این رابطه به دلیل وجود شخصیت کلیدی و تأثیرگذار مهدی عراقی با تجربه مبارزاتی همراه با فدائیان اسلام، جسارت وی در فعالیت‌های مبارزاتی، سیاسی و نفوذ فوق‌العاده در میان توده‌های بازاری تهران بود.

از طرفی به نظر می‌رسد مهدی عراقی برخلاف دیگر افراد مؤتلفه اسلامی، طرفدار قطع ارتباط کامل با اعضای سازمان مجاهدین خلق و تحت فشار قرار دادن آنها به دلیل تغییر ایدئولوژیک سال ۱۳۵۴ نبوده است. هرچند عراقی با این اقدام سازمان مجاهدین خلق کاملاً مخالف بود اما چون برخی از اعضای این سازمان را قابل هدایت می‌دانست، ارتباط خود را با آنها کاملاً قطع نکرد. به همین دلیل برخی معتقدند عراقی دیدگاه میانه‌رو و روحیه تسامح در برابر گروه‌های فکری-اعتقادی مخالف همچون سازمان مجاهدین خلق داشت. همین روحیه تسامح و تساهل عراقی موجب فاصله گرفتن برخی اعضای سازمان از گرایش

اعتقادی آن شد. با این همه کتاب تصریح می‌کند که همین روحیه نیز او را در معرض انتقاداتی از سوی سایر گروه‌های هوادار انقلاب اسلامی قرار داد.

فصل سوم کتاب با تصاویری از شهید عراقی، مرور کوتاهی بر زندگی این شخصیت انقلابی را به نمایش می‌گذارد. چاپ دوم کتاب «مبارزه به روایت شهید مهدی عراقی» به اهتمام عبدالرضا نعمت‌اللهی از مجموعه «روایت مبارزه» توسط مؤسسه فرهنگی-مطبوعاتی ایران به چاپ رسیده و در نمایشگاه کتاب تهران امسال عرضه شده است.

کتاب

«گردان

ناناوا»

با ارائه

۱۰۰ روایت

از فعالیت

و حضور

خودجوش

مردم

روستای

خانوک (از

توابع زند

کرمان) در

پشتیبانی

مردمی

جنگ

هشت‌ساله،

از عناوین و

نسخه‌های

با ارزش

روایتگری در

حوزه تاریخ

شفاهی

است.

محور بیشتر

خاطرات،

فعالیت

بازویی

مقاوم و

غیور با

تفکری

انقلابی

است

که آینه

تمام‌عیار

زن به معنای

واقعی کلمه

است

تاریخ شفاهی سیاست خارجه آمریکا در ایران (دوره پهلوی دوم)

دیپلماسی با صدای بلند

سپهنازوری

نویسنده

کتاب ۴ جلدی «دیپلماسی با صدای بلند» برای نخستین بار در ایران به چاپ رسید. این کتاب که حاصل مجموعه مصاحبه‌های «ولیلیم بیور» تحلیلگر برجسته و آرشیکور شورا امنیت ملی دانشگاه جرج، با ۱۳ تن از دیپلمات‌ها، افسران سیا و مستشاران آمریکایی در دوره پهلوی دوم است، در موضوع روابط ایران و آمریکا بعد از جنگ جهانی دوم تا تسخیر سفارت آمریکا در تهران تمرکز دارد.

این مصاحبه‌ها با همکاری بنیاد مطالعات ایران، به‌عنوان نهاد پژوهشی غیرانتفاعی تحت حمایت بیور، پهلوی در شهر واشنگتن و دفتر پژوهش‌های تاریخ شفاهی دانشگاه کلمبیا از سال ۱۹۸۵ تا ۱۹۸۸ ضبط و تنظیم شده است.

در سال‌های نخست پس از انقلاب، بسیاری از اسناد و مدارک دست‌اول مربوط به دوره پهلوی دوم معدوم شد و شمار بسیاری از کسانی که در شکل گرفتن رویدادهای عمده معاصر ایران نقش داشتند، پیش از آنکه فرصت نگارش یا ضبط خاطرات خود را به دست آورند از میان رفتند.

بدین ترتیب آگاهی‌ها و داده‌های دست‌اولی که می‌توانست به روشن‌تر شدن دگرگونی‌های سیاسی و اجتماعی تاریخ معاصر ایران کمک شایانی کند، از دسترس خارج شد. از این رو به منظور بازنگری در این برهه تاریخی، طی همکاری بنیاد مطالعات ایران و دفتر پژوهش‌های تاریخ شفاهی دانشگاه کلمبیا، این بخش از تاریخ به مدد مصاحبه‌های «ولیلیم بیور»

با جان هیل استوتسمن، ارنست اونی، آرچی بولستر، آلن پرایس، د. هملتون تونچیل، هارولد ساندز، آرمن مایر، مایکل مترینکو، جک میکوس، چارلز ناس، الیس ویلیامسون، ریچارد هلمز و گرانان پائوسویچ که در دوره پهلوی دوم روی کار آمده بودند و به نوعی در عرصه تصمیم‌گیری، اجرای سیاست‌ها و تحقق اهداف عمومی در تاریخ معاصر ایران نقشی ایفا کرده و یا گواهی مستقیم رویدادهای کلیدی این دوران بوده‌اند، تدوین شده است.

«ولیلیم بیور» که مصاحبه با این افراد را بین سال‌های ۱۹۸۵ تا ۱۹۹۱ عهده‌دار بود و تنها مصاحبه ارنست اونی توسط رضا نصر تنظیم شده است، اغلب این مصاحبه‌ها را با گرفتن بیوگرافی فرد مصاحبه‌شونده آغاز کرده است. او سپس بر شرح وظایف دیپلمات یا افسردر سال‌های مختلف خدمت در داخل و بی‌خارج از ایران تمرکز داشته است. همچنین «بیور» در سؤال‌های خود اثر سیاست‌های آمریکا بر تصمیمات شاه، دولت‌مردان، عزل و نصب‌ها، ساواک و تخریب نفت را دنبال کرده و در پی کشف جزئیات این تأثیرپذیری بوده است.

از دیگر ویژگی‌های مصاحبه‌های «بیور» توجه به افراد است. او نام افرادی را که در تعامل جزئی یا عمیق با مصاحبه‌شونده بوده‌اند، دقیق جویا می‌شود. مسأله نفوذ شوروی و بریتانیا در ایران در آن دوره از دیگر موضوعات مورد بحث در مصاحبه است.

«بیور» همچنین مصاحبه‌اش را با سؤالی راجع به آینده ایران و انقلاب اسلامی به پایان می‌رساند.

ذکر این نکته ضروری است که در آغاز، محتمل این شائبه برای خواننده به وجود می‌آید که این افراد به

فراخور موقعیت شغلی شان تنها به مسائل نظامی و سیاسی دوره پهلوی اشاره کرده‌اند، در صورتی که بعد اجتماعی و فرهنگی شخصیت این دیپلمات‌ها مستشاران اروپا، «مترینکو» نقطه قوت این سلسله مصاحبه‌ها است؛ گواهی این ادعا، توضیحات «مترینکو» از سنقر کردستان است که به واسطه حضورش در تیریز و همراهی با سپاه سلج، روایت شده است و یا دیگر مصاحبه‌شوندگان که به واسطه سفرهایشان به ایران، به مقایسه وضعیت اجتماعی مردم کشور پیش و پس از حضورشان در ایران پرداخته‌اند.

در بخش‌هایی از کتاب همچنین می‌توان نگاه از بالا به پایین آمریکا را احساس کرد، البته نام کتاب هم برگرفته از همین نگاه خداگونه آمریکایی‌ها است، به طوری که انتخاب عنوان «دیپلماسی با صدای بلند» برای این اثر ۴ جلدی، نشان از موضع بالای آمریکایی‌ها دارد که اغلب آن را جاشنی سیاست‌هایشان می‌کنند. یکی دیگر از نکات قابل تأمل در این کتاب شخص مصاحبه‌کننده است؛ بنا بر اعلام مرکز مطالعات، دانشگاه کلمبیا افرادی آموزش دیده را برای انجام این مصاحبه‌ها انتخاب کرده است به همین دلیل حتی آن موافقی که مصاحبه‌شونده‌ها نمی‌خواستند به مسأله اشاره کنند، «بیور» با تیزبینی خاص خود و به روش‌های مختلف سعی کرده حتی اطلاعاتی جزئی را در مورد برخی مسائل مورد نظرش به دست آورد.

در پایان هم باید گفت امتیاز این اثر ۴ جلدی آن است که از زاویه نگاه آمریکایی‌ها به این دوره تاریخی پرداخته شده و ضمن تحسین و تشویق که نسبت به شاه ابراز می‌دارند، نقدهایی هم به شخص شاه و یا عملکرد او بخصوص در برهه انقلاب سفید داشته‌اند،

هیجان خواندن

قاب

عکس‌ها: نسیم احمدی / اسجاد صضاری